

Пътуване до остров Скиатос: Александрос Пападиамантис

Мария Христова

Гл. ас. д-р Мария Христова води курсове към катедра *Етнология и балканистика* на Югозападен университет "Неофит Рилски". Завършва специалност *Новогръцка филология* към СУ "Св. Климент Охридски", след което специализира в *Hellenic American Union* в Атина, Гърция. Сред курсовете, които чете в ЮЗУ са: *Дидактика на гръцкия език и литература*, *Превод и редактиране на текст*, *Увод в академичното писане (на гръцки език)*, *Новогръцка литература* и др. От 2009 г. е член на Дружество на неоелинистите в България "Костис Паламас".

Скиатос е малък остров в Егейско море от групата на Спорадите. Известен е с живописната си природа, със старите си църкви и манастири, а красивите плажове са го превърнали в желана туристическа дестинация. Сред забележителностите на острова е и къщата на Александрос Пападиамантис – писателя, чието творчество е съдбовно белязано от Скиатос, така както Скиатос е предопределен да се превърне в средоточие на преливащите се светове на гръцкостта в творчеството му. Ето как самият писател представя в резюме житейския и творческия си път:

Роден съм на о-в Скиатос на 4-ти март 1851 година. Излязох от Гръцкото училище през 1863, но чак през 1867 бях изпратен в Гимназията в Халкида, където слушах първи и втори клас. Трети учих в Пирея, после спрях учението и останах в родния си край. През юли на 1872 отидох в Света гора на поклонение, където останах за няколко месеца. През 1873 дойдох в Атина и завърших четвърти клас на гимназията Варвакио. През 1874 се записах във Философския факултет, където слушах избирателно няколко филологически дисциплини, а сам се занимавах с чужди езици. Като малък рисувах светци, след това пишех стихове и правих опити в съчиняването на комедии. През 1868 се опитах да напиша роман. През 1879 бе публикувано произведението ми «Емигрантката» във [вестник] „Неологос”, издаван в Цариград. През 1881 [излезе] едно религиозно стихотворение в списание „Сотирас”. През 1882 бяха публикувани „Търговците на нациите” в [списание] «Ми ханесе». По-късно написах около стотина разказа, публикувани в различни списания и вестници. А.П.

Тези „стотина разказа”, между които и преведената на български новела *Убийцата*¹, поставят Александрос Пападиамантис сред най-четените гръцки автори от

1 Пападиамантис, Александрос. *Убийцата*, прев. Милко Цонев, София: Рал Колобър, 2002.

края на XIX и началото на XX век. Всъщност са над 180, без да броим романите, статиите в периодични издания и многобройните преводи от английски и френски, с които изкарва прехраната си до края на живота си.

Според един от изследователите му – Костас Стериопулос² в творчеството му могат да бъдат отграничени три основни етапа: Към първия (1879 – 1885) принадлежат историческите романи *Емигрантката* (*Η Μετανάστις*), *Търговците на нациите* (*Οι έμποροι των εθνών*) и *Циганката* (*Η Γυφτοπούλα*), както и новелата на историческа тематика *Христос Милънис* (*Χρήστος Μηλιόνης*). Във втория (1886 – 1896) и в третия (1898 – 1910) преобладават разказите, претворили духа и бита, нравите и нравствените ценности на анонимния „малък“ човек, беден и отруден, борещ се със и за Живота. В този смисъл прозата на Пападиамантис може да бъде обобщена не като „битоописателна“, а като „животоописателна“. Но и „животоописателна“ да я наречем, не бива да я мислим единствено в перспективата на личностния или пък надличностния план, защото тя съдържа дълбинните пластове на Живота-като-тайнство, като природно чудо и мистично откровение, неотделимо от Смъртта. Една поетика на магичността присъства на границата между зримо и незримо в прозата му:

... Ετο κ̄δε се крие истинската магия на Пападиамантис. Не се опитва да оп̄не нервите ни, да разтресе кули и да призове чудовища. Ноциите му – леки като жасмин, дори когато носят в себе си бури – се спускат в душата ни като големи пеперуди, които непрекъснато п̄рхат от едно място на друго, позволявайки за миг да з̄рнем през пролуките златното крайбрежие, κ̄дето бихме могли да се разходим без бремене, без грях. Тук именно е скрита голямата тайна – това „бихме могли“ е корабният рул, който не може да се превърти, а вместо това ни оставя с р̄ка, увиснала във въздуха, между горчивина и очарование, очаквано и недостижимо. "Сякаш имат нявга св̄ршек патилата и теглото на света".³

Скиатос и бедните квартали на Атина са топосите на художествения му свят – там, κ̄дето протича и собственият му живот. Лишенията и недоимъкът непрекъснато го съпътстват – те са причината „да спира учението“ няколко пъти и да не успее да се дипломира. Но дори когато талантът му донася признание в литературните среди, продължава да живее скромно, аскетично, отбягвайки публичността и светския живот. Вместо това често (почти всеки ден в продължение на повече от 20 години!) се отбива в

² Στεργιόπουλος, Κώστας. «Ο Παπαδιαμάντης σήμερα. Διαίρεση και χαρακτηριστικά της πεζογραφίας του», *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης – είκοσι κείμενα για τη ζωή και το έργο του*, Εκδόσεις των Φίλων, 1979.

³ Ελύτης, Οδυσσέας. *Η μαγεία του Παπαδιαμάντη*, Ύψιλον/Βιβλία, 1996.

бакалията на Кахриманис, където пие вино и общува с невзрачните сенки на бедността – героите на „магичните“ му разкази. Те са рибари, селяни, монаси, емигранти, вдовици, старици, красиви девойки, приказни самодиви, но и зли „вещици“. Пъстрото им шествие се разстила върху канавата на православната традиция, на мистично приобщената към хората и почти обожествена островна природа и на простотата на народния бит: *Докато съм жив и дишам, и владяя разума си, няма да спра да възхвалявам с благоговение моя Христос, да описвам с любов природата и да рисувам с нежност истинските гръцки нрави*. Православие, природа и животът на гръцкия народ – това е триптихът на текста-Пападиамантис. През последния период от творчеството си все по-често ще се завръща към спомените от детството на острова, все повече метафизично тайнство ще нахлува в прозата му, все повече носталгия, копнеж, поезия.

Финият психологизъм на разказите му остава докрай преплетен с непоклатимата вяра в християнските ценности. Ненапразно го наричат „свещецът на гръцката книжнина“. Син е на свещеник и израства с духа на византийските псалми и свещените текстове. Прекарва осем месеца като монах в Света гора. Пее в църковния хор на малката църква „Пророк Елисей“ в Атина. Въпреки непрекъснатите си парични затруднения, раздава хонорарите си на бедните и единствено на първо число на месеца разполага със собствени средства: *В онзи ден се случи така, че бях богат – ще прочетем в Баща у дома, но „богатството“ му, точно като това на повествователя, бързо се стопява в името на милостта към ближния. Неподражаемия му ортодоксален светоглед откриваме не само в сюжетите, образите, библейските цитати и моралните поучения, но дори в повествователния похват на честите съчинителни връзки: ... И продължи по пътя си. И гемията все така продължаваше да плава безцелно из пристанището. И малкият пастир продължаваше да надува кавала си в тишината на нощта (Песента на тюлена)*. Език-слово, именно Слово, поради богатата си образност, сила и дълбочина.

Жизненият път на Александрос Пападиамантис започва и завършва на Скиатос. Умира на 3-ти януари 1911 г. от пневмония, две години след окончателното си завръщане в родната обител. Животът му на аскет и филантроп, на дълбоко вярващ и почтен човек е неразривно свързан с творчеството му също както и малкият остров: Откъдето и да погледнеш Скиатос на Пападиамантис, виждаш Гърция във и извън времето, света – във и извън човешкото му измерение и човека в неговото грехопадение, но и като божествено творение.